

**Bijlage VMBO-GL en TL**  
**2008**

tijdvak 2

**Nederlands CSE GL en TL**

Tekstboekje

### Schooltaal of thuistaal: wat leren jonge kinderen thuis?

(1) In Nederland zijn alle onderwijsniveaus toegankelijk voor iedereen. Elk kind kan uiteindelijk naar het MBO, het HBO of de universiteit. Het maakt bij die keuze niet uit of je ouders nu achter de lopende band staan in een fabriek of directeur zijn van diezelfde fabriek. Maar sommige kinderen hebben het moeilijk op school. Die kinderen hebben thuis wel Nederlands geleerd, maar hebben desondanks een taalachterstand. Ze kunnen prima over koetjes en kalfjes praten. Maar met een gesprek over schoolvakken hebben ze veel meer moeite.

(2) De taal die je thuis met je vrienden of je ouders gebruikt om over alledaagse dingen te praten, noemen we wel 'thuistaal'. De taal van de school heet ook wel 'schooltaal'. Dit is vooral geschreven taal, maar je gebruikt deze taal ook mondeling tijdens de lessen op school. Schooltaal verschilt op een aantal punten van thuistaal. De woorden die mensen in schooltaal gebruiken, zijn bijvoorbeeld vaak moeilijker dan die in thuistaal. Bovendien hebben woorden in schooltaal vaak een specifieke betekenis. Zo is een cel in alledaagse taal een ruimte in een gevangenis, terwijl het woord in de biologie juist een deeltje is van het menselijk lichaam. Ook zinnen zijn in schooltaal vaak moeilijker en langer dan in thuistaal. Een ander belangrijk verschil is, dat mensen in schooltaal vaak praten over lastigere onderwerpen dan in thuistaal.

(3) Zoals gezegd leren veel Nederlandse kinderen thuis al Nederlands, vooral van hun ouders. Om kinderen daarbij te helpen, passen ouders hun taalgebruik aan het niveau van het kind aan. Niet alle ouders doen dat evenveel en



op dezelfde manier. Sommige ouders gebruiken thuis korte zinnestelsels en makkelijke woorden als ze tegen hun kind praten. Zij praten ook vooral over het hier en nu. Andere ouders doen dat juist niet. Zij praten met hun kind over dingen die langer geleden zijn gebeurd. Of ze praten met hun kind over hoe dingen werken. Dit zijn kenmerken van schooltaal die kinderen op school ook horen.

(4) Niet duidelijk is of die ouders altijd kenmerken van schooltaal gebruiken in hun taalaanbod. Het is mogelijk dat ze dat bijvoorbeeld alleen doen tijdens het voorlezen van prentenboekjes. Wetenschappers denken dat vooral kinderen met hoger opgeleide ouders thuis al kennis maken met schooltaal. Op school kunnen zij zich dan gelijk richten op de inhoud van de lessen. Ze denken dat bij kinderen van ouders met een kortere opleiding dit veel minder het geval is. Die kinderen moeten op school dan eerst de schooltaal leren voor ze de inhoud van de lessen kunnen begrijpen. Dat kost hun al zo veel moeite, dat ze niet genoeg leren van de lessen zelf.

(5) In een onderzoek naar het taalaanbod in Nederlandse gezinnen is gekeken naar de vraag of er inderdaad verschillen zijn tussen moeders in het gebruik van schooltaal thuis. Er is daarbij gelet op de manier waarop en de mate

80 waarin ze schooltaal thuis gebruiken.  
Daarvoor is onderzoek gedaan bij vier  
Nederlandse gezinnen met een kind  
dat net of bijna drie jaar oud was.

85 **(6)** Verder is onderzocht of moeders bij  
bepaalde activiteiten meer kenmerken  
van schooltaal gebruiken dan bij ande-  
re activiteiten. Daarom zijn er opnames  
gemaakt bij zes verschillende activitei-  
ten, zoals samen tafeldekken en daarn-  
90 a eten, het maken van figuurtjes met  
blokken en het praten over een praat-  
plaat, een plaat waarop allerlei dingen  
te zien zijn.

95 **(7)** De opdrachten waren verspreid  
over twee verschillende dagen, zodat  
het niet te vermoeiend was voor de  
kinderen. Alles wat de moeders en de  
kinderen zeiden bij de activiteiten, is  
uitgeschreven. Ook alle versprekingen  
100 en foutjes werden daarbij precies op-  
geschreven.

105 **(8)** Alle moeders gebruikten soms ken-  
merken van schooltaal in hun taalaan-  
bod. De hoogopgeleide moeders de-  
den dat wel meer dan de moeders met  
een minder hoge opleiding. Ze ge-  
bruikten langere zinnen en meer ver-  
schillende woorden. En ze praatten  
vooral ook meer over het waarom van  
110 dingen. Bijvoorbeeld als twee moeders  
praten over een kraam van een groen-  
teman op de praatplaat. Daar is een

omgevallen kist met appels te zien. De  
ene moeder liet haar kind nadenken  
115 waarom dat gebeurde en legde dat zelf  
uit. De andere liet haar kind alleen  
zeggen dat de kist omviel en ging toen  
verder met het opnoemen van allerlei  
soorten fruit. Kinderen met hoogopge-  
120 geleide moeders maken dus thuis al  
meer kennis met schooltaal en met  
meer verschillende kenmerken daarn-  
van, dan kinderen met laagopgeleide  
moeders. Toch gebruiken ook deze  
125 moeders soms kenmerken van school-  
taal in hun taalaanbod. Alle moeders  
deden dat vooral als zij samen met  
hun kind praatten over de praatplaat.  
**(9)** Samen praten over zo'n praatplaat  
130 is voor kinderen een goede voorbe-  
reiding op de vaardigheden en de taal  
die ze op school nodig hebben. Ten-  
minste, als ze niet alleen benoemen  
wat ze zien, maar ook nadenken over  
135 waarom dingen op de plaat gebeuren.  
Daarbij hebben ze dan wel hulp nodig  
van hun moeder, die er al meer erva-  
ring mee heeft. Het zou daarom goed  
zijn om moeders te stimuleren samen  
140 met hun kind te praten over praatpla-  
ten. Daarop moeten dan veel verschil-  
lende dingen te zien zijn. Zo is er voor  
elk kind wel iets leuks en steeds iets  
nieuws om over te praten.

*Naar een scriptie van Geke Hootsen,  
Schooltaal thuis bij moeders met  
driejarige kinderen, Tilburg, 2006*

### Knallende koppijn


- (1) Een zeurende pijn boven de ogen en de slaap, een bonzende pijn die in de nek begint en uitstraalt naar één kant van het hoofd. Dat is hoofdpijn.
- 5 De meeste mensen hebben wel eens even hoofdpijn. Maar sommige mensen hebben er voortdurend last van. Bij hen is de kwaal dus chronisch. On-
- 10 geveer vijf procent van de bevolking heeft last van *chronische zware hoofdpijn*. Maar het kan nog erger: *migraine*. Dan heb je hoofdpijn, maar je kunt verder ook niets meer verdragen wat van buiten komt, bijvoorbeeld geen eten,
- 15 geuren, muziek of licht. Zo'n 1,5 miljoen Nederlanders kampen met migraine.
- (2) Daarmee is hoofdpijn volksziekte nummer één. Het is een kwaal die de
- 20 samenleving behoorlijk veel geld kost. Mensen met zware hoofdpijn gaan meestal gewoon naar hun werk, maar wie migraine heeft, zal zich regelmatig ziek moeten melden. Migraine alleen
- 25 leidt al tot 4,6 miljoen werkdagen verzuim per jaar. Dat kost de samenleving 1,2 miljard euro per jaar.
- (3) Het onderzoek naar hoofdpijn, waaronder migraine, is in Nederland
- 30 pas de laatste decennia goed op gang gekomen. Dat is vooral te danken aan het werk van Michel Ferrari, 'hoofdpijn-professor' aan de Universiteit Leiden. Sinds de jaren negentig probeert hij uit
- 35 te zoeken wat er precies gebeurt in het hoofd van mensen die een migraine-aanval krijgen. Zo hoopt hij uit te vinden hoe aanvallen zijn te voorkomen of tenminste de pijn verlicht kan
- 40 worden.
- (4) Veel mensen denken dat hoofdpijn zich ergens in de hersenen afspeelt. Maar dat is niet het geval. In de hersenmassa voel je geen pijn. Het
- 45 zijn de zenuwen rond de hersenen die bij hoofdpijn te veel geprikkeld worden. Bij migraine verwijden de bloedvaten in de hersenvliezen zich. De zenuwuiteinden rondom die bloedvaten raken geprikkeld en geven een pijnsignaal af.
- 50 Ook scheiden ze allerlei stofjes uit die een soort ontstekingsreactie op gang brengen. Een migraine-aanval kan uren tot dagen aanhouden.
- (5) De vraag is nog steeds h<sup>o</sup>e de ontsteking op gang komt en blijft. Wellicht leidt het onderzoek ooit tot medicijnen die de aanvallen kunnen voorkomen. Dat is wel het doel van het onderzoek.
- 60 Weliswaar is er al een vrij effectief migraine-medicijn ontdekt dat de bloedvaten vernauwt en de pijn tijdens een migraine-aanval doet verdwijnen. Maar dat medicijn bestrijdt slechts de verschijnselen en niet de oorzaak van de migraine-aanval.
- (6) Terwijl het onderzoek naar migraine in volle gang is, moet dat naar chronische hoofdpijn, een andere vorm van
- 70 zware hoofdpijn, eigenlijk nog beginnen. "Men heeft heel lang gedacht dat chronische hoofdpijn vooral psychisch was en dat je er niets anders aan kon doen dan pijnstillers slikken", zegt Natalie Wiendels van de Universiteit Leiden. "Maar deze hoofdpijn wordt nu ook als een lichamelijke kwaal serieus genomen."
- (7) De resultaten van haar onderzoek naar chronische hoofdpijn zijn hoopgevend: een groot deel van de mensen kan ervan afkomen. "Uit mijn onderzoek blijkt, dat zestig procent van de chronische hoofdpijn wordt veroorzaakt door het slikken van te veel pijnstillers of door het drinken van te veel cafeïnehoudende dranken als koffie, thee en cola. Mensen kunnen onbewust

90 verslaafd zijn geraakt aan medicijnen  
of cafeïne. En ze kunnen vervolgens in  
een vicieuze cirkel terecht komen: de  
hoofdpijn zo vaak oplossen met pijn-  
stillers of cafeïne dat gewenning op-  
treedt, en daarna hoofdpijn krijgen als  
95 de pijnstillers niet meer worden geslikt.  
De enige remedie is onmiddellijk stop-  
pen met die medicijnen of cafeïne. Drie  
maanden lang. Meestal gaat de fre-  
quentie van de hoofdpijn omlaag. Dan  
100 kunnen we zien wat de oorzaak van de  
hoofdpijn is,” aldus Wiendels. Veertig  
procent van de chronische hoofdpijn-  
patiënten is echter niet verslaafd aan  
medicijnen of cafeïne. Wat in dat geval  
105 de hoofdpijn veroorzaakt, wordt ook uit  
het onderzoek van Wiendels niet  
duidelijk.


**(8)** Hoewel de precieze oorzaken van  
chronische hoofdpijn en migraine dus  
110 nog grotendeels onbekend zijn, kan er  
al veel gedaan worden om de klachten  
te verminderen. Migrainepatiënten  
kunnen met de juiste medicijnen een  
aanzienlijk prettiger leven leiden dan  
115 met verkeerde of geen geneesmidde-  
len. Maar dan moeten ze wel weten  
dat ze migraine hebben. “Slechts bij  
vijftig procent wordt migraine herkend  
en slechts een kwart krijgt een passen-  
120 de behandeling”, volgens Ferrari.

**(9)** Anita Mensing van de Nederlandse  
Vereniging van Hoofdpijnpatiënten is  
het daarmee eens. “Veel artsen schrij-  
ven gewone pijnstillers voor, waar anti-  
125 migrainemiddelen nodig zijn”. Dat doen  
ze vaak met een reden. De ‘gewone’  
pijnstillers zijn veel goedkoper. Daar-  
naast zou er, volgens sommigen, nog  
steeds geen definitief bewijs zijn dat  
130 die antimigrainemiddelen effectiever  
zijn, vooral bij de lichtere vormen van  
migraine. Daarom wordt huisartsen ge-  
adviseerd terughoudend te zijn met het  
uitschrijven van deze medicijnen.  
135 “Doodzonde, hierdoor loopt meer dan  
een miljoen mensen onnodig met mi-  
graine rond”, aldus Mensing.  
**(10)** Voor de chronische hoofdpijnpa-  
140 tiënten die veel koffie drinken of regel-  
matig een ‘paracetamolletje’ slikken, is  
er een andere remedie: stoppen met  
cafeïne en pijnstillers. Er is inmiddels  
een campagne bij drogisterijen en apo-  
145 theken gestart die consumenten be-  
wust moet maken van hun slikgedrag.  
Mensing: “Want nergens ter wereld  
wordt zo makkelijk naar de paraceta-  
mol gegrepen als in Nederland. Alsof  
150 het pepermuntjes zijn. Maar ook veel  
huisartsen zijn niet op de hoogte van  
het verslavend effect van pijnstillers en  
schrijven nog steeds veel te veel voor.”

*Naar een artikel van Astrid Smit,  
Intermediair, 12 september 2005*



**Hoera, geen meisje!**  
Op een dochter zit niemand te wachten. Althans in China.  
Vanwege de één-kind-politiek en de armoede worden daar dagelijks tientallen meisjes te vondeling gelegd; een zoon biedt nu eenmaal meer financiële zekerheid.  
Help deze meisjes aan een thuis.  
Ga voor meer informatie naar [www.hoerageenmeisje.nl](http://www.hoerageenmeisje.nl).



Vereniging Wereldkinderen.  
Ieder kind heeft recht op een thuis.

*Naar een advertentie in de Volkskrant,  
5 september 2006*

## Klimaat verandert toerisme

**(1) Het klimaat verandert, zoveel is inmiddels wel zeker. De temperatuur loopt op, neerslagpatronen veranderen, de kans op hittegolven neemt toe, de zeespiegel stijgt. Stuk voor stuk veranderingen die grote gevolgen kunnen hebben voor recreatie en toerisme. Er zijn tenslotte maar weinig sectoren die zo afhankelijk zijn van weer en klimaat als de toeristische bedrijfstak. Toch wordt er nog te weinig aandacht besteed aan de mogelijke kansen die klimaatverandering aan het toerisme biedt, en aan de eventuele bedreigingen. Om daarin verandering te brengen is onlangs een internationaal netwerk van onderzoekers opgericht.**

**(2)** Toeristen laten zich heel vaak leiden door het klimaat. Ieder jaar trekken vele miljoenen reizigers vanuit het noordelijk deel van Europa naar het Middellandse Zeegebied om daar te genieten van zon, zee en strand. Ongeveer honderd miljard euro vindt jaarlijks zijn weg naar het zuiden. De kans is echter groot dat over enkele decennia de temperatuur in het Middellandse Zeegebied 's zomers zo hoog oploopt, dat toeristen zich er niet prettig meer bij voelen.

**(3)** Klimaatverandering zal toeristen vast niet van het reizen afhouden, maar de top tien van favoriete bestemmingen zou wel eens flink kunnen veranderen. Als het Middellandse Zeegebied 's zomers te heet wordt, raakt misschien de Oostzeekust in trek. En als de sneeuwzekerheid in de Alpenlanden te laag wordt, komt wellicht Scandinavië naar voren als wintersportgebied. De mensen in het noorden van Europa zullen waarschijnlijk hun vakantie vaker in eigen land door-

45 brengen. In Nederland en in de landen om ons heen neemt de kans op mooi zomerweer naar verwachting toe, hoewel de grote wisselvalligheid blijft bestaan.

50 **(4)** Tegenover deze ontwikkeling staat echter de grote kwetsbaarheid door zeespiegelstijging. Zo is het nog maar de vraag of de brede Noordzeestranden behouden kunnen blijven. Nederland beschikt gelukkig over middelen om zichzelf tegen de stijgende zeespiegel te beschermen. Voor een aantal eilanden in de Stille Oceaan en het Caraïbisch gebied is dat een stuk lastiger: zij worden dan ook rechtstreeks in hun voortbestaan bedreigd.

55 **(5)** Het zou een misvatting zijn om klimaatverandering af te doen als een probleem dat op de lange baan geschoven kan worden. De eerste effecten van klimaatverandering tekenen zich nu al af. De bewijzen stapelen zich op: de sneeuwgrens in de Alpen schuift al omhoog; er komen nu al meer hittegolven voor; ook zien we een stijging van het aantal overstromingen. Deze ontwikkelingen zijn van wezenlijk belang voor overheden en private ondernemingen die overwe-

60  
65  
70  
75

gen te investeren in toeristische ontwikkeling.

**(6)** Daarnaast moet niet de indruk ontstaan dat het toerisme de verandering van het klimaat alleen lijdzaam ondergaat; het draagt namelijk ook in belangrijke mate bij aan het probleem. Onlangs is gebleken dat het toerisme in Nieuw-Zeeland veruit de belangrijkste veroorzaker is van de stijging van de uitlaatgasuitstoot in dat land. Wereldwijd zijn recreatie en toerisme verantwoordelijk voor naar schatting vijf procent van de uitlaatgasuitstoot.

80  
85

90 Door de snelle groei van het toerisme,  
het toenemend gebruik van het vlieg-  
tuig en de trage verbetering van de  
brandstof-efficiency van vliegtuigen zal  
dit percentage snel verder stijgen.

95 **(7)** Naast klimaatverandering is milieu-  
beleid een niet te onderschatten factor.  
Op korte termijn heeft het milieubeleid  
waarschijnlijk zelfs grotere gevolgen  
voor het toerisme dan de verandering  
van het klimaat zelf. De uitlaatgasuit-  
100 stoot van het vliegverkeer telt nu nog  
niet mee bij de milieu-afspraken die in  
het Japanse Kyoto in 1997 gemaakt  
zijn en voor de vliegtuigbrandstof kero-  
sine hoeft nog geen belasting te wor-  
105 den betaald. Deze voorkeurspositie

lijkt onhoudbaar. Als er werk wordt ge-  
maakt van de vermindering van uitlaat-  
gasuitstoot, zal ook van de toeristische  
sector een evenredige bijdrage worden  
110 verlangd. Aanzienlijke kostenverhogin-  
gen en dus prijsstijgingen in de lucht-  
vaart zijn dan bijna onvermijdelijk.  
Vliegvakanties zullen daardoor veel  
minder aantrekkelijk worden. Het lijdt  
115 geen twijfel dat klimaatverandering en  
milieubeleid grote gevolgen zullen heb-  
ben voor het toerisme. Niet alleen in  
de verre toekomst, maar ook nu al.

*Naar een artikel van J.A. Smits,  
de Volkskrant, 3 juli 2003*